

ontnuchterend boek, waaruit onder meer blijkt dat het verlangen van Walravens en diens medestanders niet alleen een tijdschrift, maar ook een artistieke 'beweging' te lanceren niet in vervulling ging (al deden de kunstenaars serieus mee), dat de *Tijd en Mens-groep* toch vooral uit individualistisch ingestelde auteurs bestond en het in het tijdschrift gepropageerde ideeën-goed bijgevolg zeer heterogeen was, en dat de samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland rond het tijdschrift niet mag worden overschat. Wat dat laatste betreft: in een naar aanleiding van de verschijning van zijn proefschrift afgenomen interview (*Standaard der Letteren*, 26 december 1996) bekende Joosten dat zijn onderzoek oorspronkelijk uitsluitend was gericht op de samenwerking tussen *Tijd en Mens* en het Nederlandse *Podium*, maar dat die samenwerking zo beperkt was gebleven dat één kort tijdschriftartikel (*De Vlaamse Gids*, LXXV (1991) nr. 6, 18-31) voldoende was geweest om de resultaten van dat onderzoek te synthetiseren. Diezelfde voorzichtigheid heeft de auteur er ook voor behoed de bijdragen in *Tijd en Mens* al te zeer vanuit de latere faam van het tijdschrift te interpreteren. Ook hier, zo wordt herhaaldelijk benadrukt, sloot de vernieuwing de traditie niet uit.

Dat alles maakt van *Feit en tussenkomst* een belangwekkend boek over een belangwekkende episode uit de Vlaamse literatuurgeschiedenis. Literatuurhistorici zullen het boek lezen als een uiterst informatieve aanvulling op de studies die eerder onder meer door Hugo Brems en Stefan Hertmans over de naoorlogse Vlaamse literatuur zijn gepubliceerd, cultuurhistorici als een waardevolle bijdrage tot de geschiedenis van het existentialisme en het surrealisme in België. Joosten heeft intussen voor 1998 een biografie van de in 1965 overleden Walravens in het vooruitzicht gesteld. Een voorschot op die biografie is reeds verschenen in de vorm van een brochure over Walravens' betrokkenheid bij het Brussels Kamertoneel (*Jan Walravens*, Kritisch theater lexicon III; Brussel: Vlaams theaterinstituut, 1996, 28 blz., ISBN 90 74351 06 9). Een zorgvuldiger documentatie van 'de ruggengraat' van *Tijd en Mens* is haast ondenkbaar.

Jo Tollebeek

F. Steijlen, *RMS. Van ideaal tot symbool. Moluks nationalisme in Nederland 1951-1994* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 1996, Migratie- en etnische studies; Amsterdam: Het Spinhuis, 1996, 280 blz., f39,95, ISBN 90 5589 032 4).

Voor hen die de beweging voor een onafhankelijke Republiek der Zuid-Molukken met begrippen als gijzelingsacties en treinkapingen plegen te verbinden, heeft de antropoloog Steijlen een informatief boek geschreven dat een overzicht geeft van de ontwikkeling van ruim veertig jaar politieke strijd. De achtergronden van deze strijd zijn al vaak beschreven, maar worden hier voor een goed begrip van de Molukse problematiek nog eens uiteengezet.

Op 24 april 1950 werd de Republiek Maluku Selatan (RMS) uitgeroepen, drie maanden later gevolgd door de opheffing van het KNIL. Een aantal Molukse militairen uit dit leger ging naar de Indonesische strijdkrachten over, anderen verlieten de krijgsdienst. Ongeveer vierduizend Molukkers echter, op dat moment nog niet gedemobiliseerd, werden na de rechterlijke uitspraak dat zij niet tegen hun wil op door Indonesië gecontroleerd gebied gedemobiliseerd mochten worden, naar Nederland overgebracht. Het verblijf hier werd als tijdelijk beschouwd, zowel door de Nederlandse regering als door de Molukkers zelf. Voorlopig in de Koninklijke Landmacht opgenomen, leefden zij in de verwachting op korte termijn naar de Molukken te kunnen terugkeren. De regering besloot hen echter na aankomst in Nederland direct uit de dienst te ontslaan, wat tot grote verbittering leidde. Op de Molukken zelf ging het Indonesische leger tot actie over, met een aanval op Ambon-stad, waarna troepen en regering van de RMS

zich op het naburige eiland Ceram terugtrokken. Daar bleef ook in de volgende jaren het verzet smeulen.

De Molukse ex-KNIL-militairen in Nederland, enerzijds verbitterd over hun behandeling door de regering, zijn anderzijds, volgens Steijlen, diep doordrongen van het RMS-ideaal van een onafhankelijke republiek. Het is een verdienste van de auteur, die als 'participant observer' lange tijd in Molukse kringen verkeerde, het ingewikkelde spectrum in kaart te hebben gebracht. Ook wordt duidelijk gemaakt hoe in de loop der jaren het streven naar een onafhankelijke republiek geëvolueerd is tot de idee van de RMS als etnisch symbool. Zijn genuanceerde conclusie is dat het oorspronkelijke ideaal tegenwoordig nog slechts gedeeld wordt door een kleine minderheid. Daarnaast is er een groter aantal dat zich als 'zaakwaarnemer-nationalisten' inzet voor het recht op zelfbeschikking voor de bewoners van de Molukken. De meeste Molukkers in Nederland blijken zich echter te richten op een bestaan in dit land. Voor hen betekent RMS veel meer de geschiedenis van de Molukkers in Nederland en van hun verhouding tot de Molukse eilanden. Boeiend blijft de vraag door welke inspiratie de jongste generatie geleid wordt en in welke richting de Molukse identiteit zich in de nabije toekomst zal ontwikkelen.

Het onderzoek van Steijlen richtte zich vooral op de interne dynamiek binnen de beweging, waarbij de uitbarstingen van geweld in de jaren zeventig geplaatst worden naast de veranderingen in het beleid van de Nederlandse overheid, het zogenaamde tweesporenbeleid. Die overheid riep allerlei stichtingen in het leven, bedoeld ter versterking van de Molukse gemeenschap, maar mede gebruikt om politieke acties voor te bereiden. Parallel aan de 'anti-autoritaire beweging' die in de hele samenleving opkwam, ontstond ook in Molukse kringen een revolutionaire jeugdcultuur die kritisch stond tegenover het behoedzame opereren van de leiders uit de generatie-Manusama *cum suis*. Toch hebben de gewelddadige acties ook tot bezinning geleid en tot heroriëntatie op de doelstellingen. Biedt het boek veel informatie over de 'binnenkant' van de RMS-beweging in Nederland, de overmatige aandacht voor zelfs de kleinste organisaties, instellingen en actiegroepen maakt het zicht op het geheel soms wat troebel. Wat ook niet altijd verhelderend werkt zijn de theoretische beschouwingen en het gebruik van begrippen als 'begrensde rationaliteitbenadering'. De literatuurlijst laat overigens zien dat de wetenschappelijke aandacht voor de Molukse zaak nog steeds meer onder sociale wetenschappers dan onder historici wordt aangetroffen.

Th. Stevens